

**AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN ÇEVRE VE İKLİM
KONUSUNDA KURDUĞU YARGISAL DİYALOG**

YETKİN
YAYINLARI

ÖDEMELİ İSTEME VE GENEL DAĞITIM

YETKİN Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş.

Strasburg Caddesi No: 31/A 06430 Sıhhiye / ANKARA

Tel : 0 (312) 231 42 34 (35) – 232 03 43 Faks: 229 87 85

Şube: Abide-i Hürriyet Cad. No: 158 34381 Şişli / İSTANBUL

Tel: 0 (212) 234 50 56 (57) Pbx Faks: 0 (212) 234 50 58

e-mail: yetkin@yetkin.com.tr <http://www.yetkin.com.tr>

Yayınevi Sertifika No:47453

Yayın Kodu: ISBN 978-605-1924-2

© Yetkin Yayınları 2024

Dizgi: YETKİN Elektronik Yayımcılık Sistemleri

Baskı: YETKİN BASIMEVİ

Kâzım Karabekir Caddesi No: 95/7-8-10

Tel: 0 (312) 341 00 06 06060 ANKARA

Matbaa Sertifika No: 75879

Dr. Öğr. Üyesi Ebru DEMİR

**AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN
ÇEVRE VE İKLİM KONUSUNDA KURDUĞU
YARGISAL DİYALOG**

Ankara 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
KISALTMALAR.....	11
GİRİŞ.....	13
1. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER VE MAHKEMELER İLE ETKİLEŞİMİ: “YARGISAL DİYALOG” KAVRAMINA BAKIŞ.....	21
GİRİŞ	21
1.1. Yargısal Diyalog Kavramı	22
1.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargısal Diyalog.....	31
1.3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yargısal Diyaloguna Örnekler.....	40
SONUÇ	49
2. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN ULUSLARARASI ÇEVRE HUKUKU İLE DİYALOĞU	51
GİRİŞ	51
2.1. İnsan Hakları Hukuku Perspektifinden Çevreye Bakmak: AİHM'nin Sınırları ve Sınırsızlıkları.....	52
a) Actio popularis yasağı ve çevrenin korunmasına etkisi.....	58
b) A priori başvuru yasağı ve çevrenin korunmasına etkisi.....	63
2.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Uluslararası Çevre Hukuku Prensipleriyle Diyalogu	68

a)	Kirletmeme ve Kirleten Öder Prensibi.....	70
b)	İhtiyat Prensibi	72
c)	Çevre Etki Değerlendirmesi Prensibi.....	76
2.3.	Diğer Bölgesel İnsan Hakları Mahkemeleri ile Karşılaştırmalı bir Analiz	78
	SONUÇ	83
3.	AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ’NİN ÇEVREYE İLİŞKİN İÇTİHADININ YARGISAL DİYALOG BAĞLAMINDA ANALİZİ	85
	GİRİŞ	85
3.1.	Yargısal Diyaloga Girilen Dava Örnekleri	86
3.2.	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin İçtihadına Literatürdeki Eleştirel Bakış: Yargısal Diyalog, Quo Vadis?.....	101
	SONUÇ	115
4.	AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ: YARGISAL DİYALOĞUN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KONUSUNA UYGULANABİLİRLİĞİ	117
	GİRİŞ	117
4.1.	Urgenda Davası: Ulusal Mahkemelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Diyalogu.....	118
a)	Karardaki iklim değişikliğine ilişkin önemli bir mesele: güçler ayrılığı.....	125
b)	Devletlerin “Okyanusta bir damla (drop in the ocean)” tezleri ve devletlerin bu “çözumsuzlük arayışları”na Hollanda mahkemelerinin yanıtı	126
4.2.	Urgenda’nın Yargısal Diyalog Perspektifinden Önemi	128

4.3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne İklim Değişikliği Alanında Getirilmiş Başvurularda Kurduğu Yargısal Diyalog.....	135
a) Duarte Agostinho ve Diğerleri/Portekiz ve Diğer 32 Devlet	136
b) Carême/Fransa Başvurusu.....	138
4.4. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Tarihi bir Dava: Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve Diğerleri/İsviçre.....	140
4.4.1. Verein Klima Seniorinnen Schweiz ve Diğerleri/İsviçre Davasında Öne Çıkan Önemli Meseleler	142
4.4.2. Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve Diğerleri/İsviçre Davasında Yargısal Diyalog	148
SONUÇ	154
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	155

Hakları Sözleşmesi'ni yorumlarken diğer uluslararası hukuk düzenlemeleriyle ve içtihadıyla diyalog kurmaktadır. Bunun doğurduğu pek çok sonuç bulunmaktadır. Mahkeme'nin kurduğu yoğun diyalog sonucu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer almayan pek çok konu Mahkeme'nin kararlarında kendine yer bulmuştur. Örneğin çevrenin korunması yahut iklim değişikliği gibi konular Sözleşme metninde yer almayan, fakat bireylerin temel hak ve özgürlüklerini yakından ilgilendiren konulardır. Mahkeme, uluslararası çevre hukuku kaynaklarıyla ve iklim değişikliğine ilişkin uluslararası düzenlemeler ile ve ulusal düzeydeki mahkeme kararlarıyla diyaloga girerek, bu alanda çok önemli kararlara imza atmıştır.

Eldeki çalışma, yargısal diyalogun öneminin altını çizmekte ve bu metodun özellikle çevre ve iklim alanında daha da sistemli bir hale getirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Çalışmada ele alınan davalar, yargısal diyalogun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni "yaşayan metin (living instrument)" haline getirdiğini göstermektedir. Ayrıca Mahkeme, yargısal diyalog yoluyla kararlarını gerekçelendirmekte ve meşruiyetini güçlendirmektedir. Mahkeme'nin bu metodu benimsemesi, Mahkeme'nin kendisini uluslararası insan hakları hukukunun bir parçası olarak gördüğünü ve uluslararası insan hakları hukukuyla uyumlu bir şekilde hareket etmeyi gaye edindiğini göstermektedir.

Eldeki çalışma Mahkeme'nin çevre ve iklim konularında ne derece kapsamlı ve aktif bir diyalog halinde olduğunu göstermiştir. 1992 tarihli Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1998 tarihli Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Alma Süreçlerine Halkın Katılımı ve Adalete Erişim Sözleşmesi (yaygın bilinen adıyla Aarhus Sözleşmesi), 1997 tarihli Kyoto Protokolü ve 2015 tarihli Paris İklim Anlaşması, Mahkeme'nin diyalog kurduğu kaynaklardan yalnızca birkaçıdır. Sözleşmelere ek olarak Mahkeme, uluslararası çevre hukuku prensipleriyle de diyalog halindedir. Çalışmada, kirleten öder prensibi, ihtiyat prensibi ve çevre etki değerlendirmesi prensibi üzerinden Mahkeme'nin uluslararası çevre hukuku prensipleriyle olan diyalogu analiz edilmiştir.